

Kunstner eller katolik

Johannes Jørgensens venskab med maleren Ludvig Find

BO ALKJÆR

Kunst og kristendom har i forening frembragt de skønneste værker, men i historiens løb har det ikke altid været noget harmonisk par. Kirkens brug af kunst har ofte været omstridt og billeder i perioder bandlyst. Og hvad er i det hele taget religiøs, specielt kristen kunst: anonymt malede hellige ikoner eller illustrationer til bibelhistorien? Gælder det motivet, eller er kunstnerens personlige religiøsitet afgørende? I 1890'erne stillede reaktionen mod den herskende naturalisme og positivisme de unge kunstnere overfor en lignende problematik. Skulle kunstneren gengive sanseverdens indtryk i stemningens individuelle belysning, eller skulle man hengive sig til skønhedsdyrkelse og med dekorative midler vise hen til en højere, bagved liggende virkelighed? I alle tilfælde en kamp for frigørelse fra det vedtagne, der for mange af tidens unge digtere og malere åbnede for ny livsforståelse og nye tilværelsestolkninger.

Det var malerne der begyndte, har Johannes Jørgensen sagt om sin vej til symbolismen.¹ Han kan have tænkt på malere som Odillon Redon og Félicien Rops; men også på sine egne malerbekendte Mogens Ballin, Gad Fr. Clement og Ludvig Find.

Fra de franske malere af den såkaldte Pont Aven-skole udgik impulser til en religiøs eller spirituel kunst. Mogens Ballin² havde været i forbindelse med Gauguin og Nabi'erne, som de kaldte sig, de franske malerprofeter i Bretagne. Hjemvendt fra et Parisophold introducerede Ballin og Clement efteråret 1891 i første omgang den nye kunstretning som en radikal anti-naturalistisk dekorativ stil under betegnelsen syntetisme.

Clements og Ballins Atelier var hver Dag smækfuldt. Det var en Tid en Attraktion for tilrejsende norske Damer, der i smarte Pelse gik omkring og undrede sig, mens Ballin holdt Foredrag om Syntetismen. [...] København var jo den Gang en endnu lille By, hvad

¹ Frederiksen 1946: 123.

² Som 18-årig havde Ballin sluttet sig til andre unge malere, der i slutningen af 1880'erne frekventerede Krøyers skole. Gad Fr. Clement, Ludvig Find, Carl Frydensberg, Fritz Guldbrandsen.

de to Parisere heller ikke undlod at pointere. Men navnlig deres Anskuelse var forbavsende, jeg skal ikke gaa nærmere ind herpaa, da de ikke varede ret længe. De kaldte sig Syntetister, og fra et Atelier de havde lejet paa Østerbrogade, spredtes den nye Lære med Ballin som Apostel ud til *Kreti og Plei* med det Resultat, at Atelieret daglig bestormedes af Nysgerrige fra hele Norden. (Citatet stammer fra kladden til Find 1941: 10; jf. Bodelsen 1943: 25)

En af gæsterne i atelieret var Johannes Jørgensen, der her fik sit første, knap så gunstige indtryk af Ballin, den person, der senere skulle få en så afgørende indflydelse på ham.

Jeg saae ham i hans Vens og Aandsfrænde Cléments Atelier en Februardag i 1892 – meget talende, med fingrene gule af at rulle Cigaretter, docerende Symbolisme, Rosenkreuzer-Visdom og Swedenborgianisme, forevisende Tegninger af Forain, Plakater af Chéret, Tapeter, Lersager, japanske Farvetryk, Fotografier efter ægyptiske Tøjer. Der var i Atelieret en Madonna af ham selv, „tre hvide jomfruer“ af Clément. (Jørgensen 1916b: 81)³

Kort tid efter rejste Ballin igen til Frankrig, og da han kom hjem et års tid efter for at aftjene værnepligt ved Kystartilleriet, var det som katolsk konvertit.⁴ Han slutter sig til de gamle venner Clement og Find og kunstnerkredsen, der allerede var engageret i de litterære symbolisters tidskriftsprojekt.

Hvis maleren Ludvig Find (1869-1945) huskes i dag, skyldes det til en vis grad litteraturhistorien snarere end stigende priser og efterspørgsel på kunstmarkedet. Takket være venskabet med Johannes Jørgensen og medarbejderskabet ved tidsskriftet *Taarnet* har Finds navn hørt med, når der blev skrevet om den kreds af unge digtere og malere, der bragte „Symbolismen“ til dens kortvarige blomstring.

Finds efterladte papirer og breve og Johannes Jørgensens dagbøger på Det kongelige Bibliotek kan nu kaste lys over forholdet mellem digter og maler, og i det følgende skal nogle af hullerne mellem de spredte vidnesbyrd om et venskab i *Mit Livs Legende* udfyldes.

Da Johannes Jørgensen udgav erindringsværket (1916-28), var malerens ven i mellemtiden blevet en aktiv og anerkendt repræsentant for den

³ ‘Rosenkreuzer-Visdom og Swedenborgianisme’ er udeladt i den samlede udgave (Jørgensen 1949: I, 147).

⁴ Schindler 1936: 102.

fransk inspirerede nyimpressionisme. Fra symbolismens dekorative kolorisme havde han gennem mødet med bl.a. Bonnard og Vuillard efterhånden fundet sin egen form og malede med frisk naturlighed uden vitalistiske effekter. Find havde sagt farvel til sjælemaleriet, og det er skæbnens ironi, at hans berømmelse hovedsagelig har beroet på vignetterne og omtalen i *Taarnet* af et maleri, som Charlottenborgcensuren kasserede, men som nu anses for et af den danske symbolismes hovedværker.⁵

Imidlertid har Vejen Kunstmuseums indsats for at fremskaffe genstande og dokumentation omkring Mogens Ballins værksted i 2010 draget en glemt side af Ludvig Finds kunstneriske virke frem i lyset. Omkring 1905 udførte han en række tegninger til Ballins sortiment af smykker, pryd- og brugsgenstande. Designervirkomheden blev dog også kun en ganske kort episode.⁶

Om sit bekendtskab med Johannes Jørgensen fortalte Find, da Berlingske Tidende bragte en helside med venner og beundreres lykønskninger til Jørgensens 60-årsdag i 1926:

Kære Jørgensen! Det var Gottschalk, der førte mig sammen med dig saavel som med Sophus Claussen. Der var Smag af Maler ved jer begge to. En Nat Kl. 2 dundrede Gottschalk paa min Dør. Han slog ud med Haanden og forestillede: „Det er Digteren Jørgensen, vi vil ha' Øl.“ Der stod jeg i bar Skjorte og bare Ben. Mit første Møde med en Digter. Og jeg havde ikke Øl. Nogen Tid efter skrev du i „Børstidende“ en Anmeldelse af „Kunstnernes Auktion“ paa Charlottenborg. Da var en auktion en sjælden og bemærkelsesværdig Ting. Du nævnte også mig. Jeg husker en Sætning: „Sol over alskens grønt og groende Grøde“. Vi var grønne og vi groede, og Solen var over os. Tak for Ungdomstiden, Johannes Jørgensen, du var med til at gøre den rig. Din Ven Ludv. Find. (Berlingske Tidende. Aften 5.11.1926)

Det var den gang den 20-årige maler for første gang saa sit navn i en udstillingsanmeldelse. Han skrev stolt og glad til forældrene i november 1889, at det rigtignok var en bekendt af ham, der havde skrevet den, og han tilføjer: „Det var i Børstidende det stod, det heldigste Blad det kunde, da det holdes af de fleste malerikjøbende Grosserere og Artiklen var

⁵ Portræt af en ung kunstner (Koch 1893: 26; Bodelsen 1943: 31). Farvegengivelse i udstillingskataloget *Sjælebilleder* (Larsen 2000: 141). Skovgaardmuseet i Viborg.

⁶ Udstillingskataloget *Mogens Ballins Værksted* (Nielsen 2010).

skrevet af en ung Forfatter, Johannes Jørgensen.“ Han citerer også den usignerede artikel, hvor anmelderen opsummerede sit indtryk således:

Kun en enkelt beskeden Blomst – et Interiør af *Find*, en Akvarel af *Stuckenberg* – ved foden af de store brovtende Professorbilleder og Haandværkslandskaber, synes med sin bly og spæde Ynde at bære Bud om noget, der endnu gror under Mulde. (Kjøbenhavns Børs-Tidende 9.11.1889)

Mens Jørgensen var ansat på Børstidende, fik han frie hænder til at skrive om alt, hvad der optog ham. Der er flere kunstanmeldelser fra hans pen, både signerede og usignerede. Det er ofte malerier med stemningsskabende virkning, der fremhæves i karakteristiske lyriske vendinger. En anmeldelse af Foraarsudstillingen 1890 er rimeligvis også Jørgensens, den har følgende slutning:

Men længst inde i Taagen skimtes den yngste ungdom – den, der endnu næppe har faaet de første spæde spirer op gennem det gamle Løv, hvormed vor kunsts jordbund er dækket. .... [Der] anes en ny Slægt – en Foraarsgrøde af Kunst i Knop. Endnu kan man ikke gøre mere end mærke sig navnene *Find*, *Guldbrandsen*, *Toppe Pedersen*. Men en Dag vil Taagen lette og Skoven staa i fejreste Blomster. (Kjøbenhavns Børs-Tidende 6.4.1890)

Det var afgjort en stor håndsækning til de unge venner, at et købedygtigt publikum således blev holdt orienteret om de nyeste spirer i malerkunsten af en kompetent og velskrivende kunstkender. Der var smag af maler ved Jørgensen, som selv havde drømt om at blive maler: „...begyndte ogsaa at tegne, naar Ordene ikke slog til, tænke saa smaat paa, om jeg ikke egentlig skulde være Maler.“ (Jørgensen 1916a: 116f)⁷ „... Og hader hele det litterære Slæng – og bilder mig ind, jeg skulde have været Maler.“ (Dagb. 52: 3.2.1889). Han foretrak maleres og andre bohemers selskab fremfor de etablerede litteraters „... Æklede ved Tanken paa hele dette Skribent-Bourgeois (Brandes, Esmann, Nansen, Rode) hvis Moral kun er at have Middagsselskabernes forjættede Land.“ (Dagb. 88: 8.1.1893)

Om denne tids symposier – eller orgier – med Knut Hamsun i spidsen eller med Carl Ewald og Agnes Henningsen skriver Jørgensen distanceret og diskret i *Mit Livs Legende*, og utilsløret i dagbøgerne fra 1889-1893, hvor man også læser mere om soldature med malerne, Børge Stucken-

⁷ Afsnittet udeladt i den samlede udgave (Jørgensen 1949: I, 63).

berg, Ring, Bingesbøll og Gottschalk. Finds navn dukker op nogle gange uden nærmere omtale – første gang maj 1889.

Jørgensen gav Gottschalk plads i erindringerne som den maler, hvis kunst han tidligt følte sig på bølgelængde med. Andre malere fik mere varig betydning ud over billedkunsten: Ballin, som viste vej til katolicismen via Nabikredsen og den hollandske maler Jan Verkade; og Ludvig Find, der fulgte med et stykke af vejen, men bevarede venskabsforbindelsen med Ballin og Jørgensen efter deres tilslutning til Romerkirken.

Ved siden af den stilistiske fornyelse gav symbolismens åndelige perspektiv kunstnerne anledning til beskæftigelse med kristendommens traditionelle motiver. Interessen var skiftet fra fransk til tidlig italiensk kunst. I grundtvigianeren Joakim Skovgaards monumentale billeder fik den religiøse dimension særlig kraftfuldt udtryk. Også Find og Clement var grebet af den gamle italienske kunst, og efter Mogens Ballins konversion var de heller ikke helt upåvirkede af malerkammeratens eksempel og ønske om at få dem til at gå samme vej. Et brev til Find slutter:

Den skønneste Maaned, det er den hellige Jomfrus Maaned, til Maria er Maj særlig indviet, tænk paa hendes fagre Renhed, naar Du beundre[r] det skære unge Foraar, og mal og arbejd til Skønheds Pris og Ære at Du maatte blive Duccio's og Guido da Siena's Fælle, at Du maa tælles blandt de hvide Riddere, Mariae Æresvagt. Herren være med Dig nu og bestandig!

Din Ven og Broder Mogens. (Ballin til Find: 5.5.1893)

Samme brev drejede sig om et fælles bogprojekt med bibelske motiver, som imidlertid strandede på forlæggerens skepsis over for dets katolske tendens.⁸

Taarnet

I Johannes Jørgensens selvbiografi nævnes Find første gang i forbindelse med optakten til *Taarnet*, der i efteråret 1892 var begyndt at tage form som tidsskrift for kunst og kritik. Efter opremsning af en række betydningsfulde forfattere i bekendtskabskredsen hedder det videre:

Jeg omgikkes desuden en Del Malere, bl.a. Georg Achen, [...] Af andre Kunstnere saa jeg foruden Børge Stuckenberg og dennes Venner Knud Larsen, Cilius Andersen og Hans Dall, – L.A. Ring,

⁸ Finds „Bebudelsen“ dateret 15.3.1893 er gengivet i udstillingskataloget *Mogens Ballins Værksted*. (Nielsen 2010: 146; 149).

Johan Rohde, Ludvig Find og – stadig – Gottschalck. (Jørgensen 1916b: 60)

For 8 ører pr. linje skrev Jørgensen artikler og notitser i *Politiken*. I rubrikken „Dag til Dag“ fik han fra marts til september sideløbende med planlægningen af *Taarnet* jævnlige anbragt reklamerende forhåndsomtale. Første gang under overskriften *Ungt Tidsskrift*:

Til Efteraaret vil der her i Staden begynde at udgaa et nyt Tidsskrift – Ogsaa for ung Kunst og Kritik. [...] Tidsskriftet vil blive illustreret med Træsnit af de unge Malere Mogens Ballin, Clément og Find. (Politiken 26.3.1893)⁹

Foråret 1893 er perioden, Find senere mindes som „den Tid, vi traf hinanden, da vi aabnede vore Hjærter for hinanden i *Taarnet* paa Kastanievej.“ (Find til Jørgensen 28.5.1934). Ballin, der var kommet hjem til Danmark som katolik i marts måned, var altså også med fra starten, skønt han endnu ikke var kommet tæt på Jørgensen, men snart hedder det i brev til Find: „Jørgensen har jeg set og snakket noget med et Par Gange, og synes godt om, han er vist en god Fyr.“ (Ballin til Find 5.5.1893).

Find tilbragte sommeren dels hjemme i Rekkende Præstegaard og dels sammen med L.A. Ring hos sin gamle tegnelærer, Rudolf Bertelsen i Næstved. Første hæfte af *Taarnet* var stort set færdigredigeret, som det fremgår af et par foreløbige indholdsoversigter i Jørgensens dagbøger fra juli. Find skulle blot bidrage med en enkelt tegning. (Dagb. 92-93: 2. og 20.7.1893). Men på Høstudstillingen, som åbnede hos kunsthandler Kleis den 24. september, udstillede Find nitten billeder, deriblandt det kasserede portræt, hvilket gav anledning til at slå den unge malerkammerat stort op som medarbejder ved *Taarnet*:

Kære Find. Jeg vil ikke blot skrive om dig i *Politiken*, hvis jeg kan komme til, men jeg vil i første Hæfte af *Taarnet* (som udkommer i Begyndelsen af Oktober) offentliggøre en hel Studie om dig med to Gengivelser af dine Billeder fra din Pensel. Koch skal skrive Artiklen – send mig et Par biografiske Data til den. Og, hvis Du kan, lav nogen Vignetter til *Taarnet*. Vi trænger haardt. Hils Ring. Din J.J. (Jørgensen til Find: 13.9.1893)

Udstillingen fik en blandet modtagelse. Anmelderne var ikke lige venlige overfor den nye japansk og fransk inspirerede dekorative stil. Jørgensen

⁹ Usignerede notitser identificeret i Politikens Honorarprotokoller 1892-93.

var indforstået med retningen, skønt han nok foretrak det sansede og oplevede; han fremhæver de virkelighedsnære stemningsskabende motiver:

Vil man se en Maler, som med næsten japansk Talent gengiver Frugtblomsternes skære Skønhed – vil man overhovedet finde virkelig værdifuld ung Kunst, da bør man vende sig til den Række Billeder, L. Find udstiller. Arbejder som „Udenfor Provinsbyen“, „Syrener i en Have“, „Blomstrende Æbletræ“ aabenbarer en betydelig og selvstændig Kunstner. (Politiken 24.9.93)

De syntetistiske og symbolistiske malerier overlod Jørgensen til Simon Kochs vurdering. *Taarnet* kom på gaden den 21. oktober med otte vignetter af Find, en artikel om ham med gengivelse af et selvportræt i profil, det kasserede „Portræt af en ung Kunstner“, og en tegning. Her præsenteredes Find som en af „Symbolismens yngste, naturligste og stærkeste Kunstnere.“ (Koch 1893). I mangel af et redaktionelt forord blev denne artikel af anmelderne opfattet som tidsskriftets programartikel. Edvard Brandes affejede symbolisterne over en kam og ironiserede især over Kochs prætentive stil og studentikose omtale af maleren med den lange næse. (Politiken 31.10.1893). Jørgensens indsats for at hjælpe Find frem og lanceringen af ham som symbolist blev altså et tveægget sværd.

Ikke underligt at Find ærgrede sig og følte sig pinlig berørt ved artiklen og avisomtalen. En jævnaldrende kunstnerveninde, bekendt fra Ballins omgangskreds, giver i et brev et samtidigt øjebliksbillede:

Apropos Kunstnere saa havde jeg et meget morsomt Møde forleden Dag paa Gaden med Find, [...] Vi talte saa om „Taarnet“ som han ogsaa fandt rædsomt og blev rød i Hovedet og flov da jeg gav mig til at tale om hans Charakteristik. (Karen Wiehe til Edvard Lehmann 31.10.1893)¹⁰

Finds breve til maleren og kunstkritikeren Johan Rohde afslører, at han faktisk havde fået bange anelser om tidsskriftets skæbne og dets betydning for hans karriere. Efter sommeren på landet og i Næstved sammen med de ældre malere Bertelsen og Ring synes han at have fået afsmag for de dekadente litterater i hovedstaden.

Hvad mig selv angaar er jeg ogsaa ganske ene, rigtig nok i mit Hjem men langt borte fra mine Billeder hos Kl[eis]. uden at jeg aner det mindste om dem i den ene eller anden Retning. Efter min

¹⁰ Karen Wiehe (1869-1940) maler, gift med religionshistorikeren Edvard Lehmann.

Broders Brev kan jeg imidlertid forstaa at De har syntes lidt om dem. De ved at det er min Hensigt at rejse til Florentz til Vinter – i Begyndelsen af November – men en af Betingelserne herfor er at jeg faar nogen af mine Ting solgte. [...] Hver Dag gaar jeg og venter Brev fra Kleis og hver Dag bliver jeg skuffet. – Saa er der en anden Ting, men det er en Hemmelighed her mellem os. Ikke det at jeg har bundet mig til et Blad der hedder „Taarnet“, men at jeg er ikke saa lidt fortvivlet derover. For det bliver vist ikke det Taarn jeg havde tænkt, højt op mod Himlens blaa, med en Tinde, hvorfra man saa al Storhed og Herlighed, hvor man kunde male Blomsternes Duft og Fuglenes Sang. Jeg er bange for, det vil komme til at lugte Lig og Baudelaire og Verlaine o.s.v. og alt det jeg har faaet saadan en Afsky for, det bringer en Pest over alle de unge, og hvor meget jeg holder af Joh. Jørgensen og hvor meget smukt der end findes i hans nye Bog [*Livets Træ*], det er dog en sølle Arv til vore „Sønner“. – Men som sagt det her er en Hemmelighed, og det kan være jeg tager fejl. (Find til Johan Rohde 7.10.1893)

Den overraskende udvikling hænger måske også sammen med, at Ballin i mellemtiden var kommet tættere på Jørgensen og var ved at få indflydelse på tidsskriftets linje og udseende. Det var Ballin, der udførte de første hæfters omslagsdekoration. Find kan have følt sig tilsidesat som kunstnerisk medarbejder og måske også som ven. Næste brev til Rohde slutter nemlig med en drastisk salut inden første nummer er udkommet: „Nu vil jeg sige Dem: Jeg skider paa „Symbolisme“ Syntetisme, Katolicisme, Ballin og Taarnet. Det sidste kunde ellers let blive et Fangetaarn.“ (Find til Johan Rohde: 15.10.1893)

Høstudstillingen var blevet en skuffelse. Kun et billede fik han solgt, men køberen var Karl Madsen, den indflydelsesrige kunstkritiker, som havde kritiseret Charlottenborgcensurens afvisning af Finds portræt. Men salget reddede den planlagte Italiensrejse. Clement skriver:

Det er udmærket med Madsen der har købt Dit Billede det viser dog, at han har noget til overs for den vej vi gaa, jeg siger „vi“, da vi jo dog saa omtrent stræbte efter det samme. .... Jeg kan godt være enig med Dig i at skide paa Symbolisme – – i al fald under den Form hvori vi indtil Dato har set den, men Du vil dog siden indrømme mig, at vi har haft megen Nytte af den, og af de Forsøg vi have gjort, ... (Clement til Find: oktober 1893)

I begyndelsen af november tog Clement og Find af sted til Firenze, hvor i forvejen Ring og andre malervenner havde slået sig ned for at søge ny

inspiration hos de gamle italienske mestre, som de hidtil kun havde kendt gennem reproduktioner. Opholdet der varede til maj det følgende år fik stor betydning såvel kunstnerisk som menneskeligt. Sophus Claussen var et par uger sammen med malerne i den skandinaviske koloni.¹¹

Glæden ved at slippe væk fra de litterære æstetikere udtrykkes i et brev til en af de tilbageblevne Bernina-bekendte i København:

Dersom De anede hvor gamle Danmark tager sig latterlig ud her-nedefra. Selv de tilsyneladende Bestræbelser efter noget godt og smukt som jeg ærede og dyrkede, da jeg rejste, de ser nu ud for mig som Fruentimmerpjank og Skabagtighed. Og jeg kan næsten græde naar jeg tænker paa at Joh. Jørgensen sidder i den Suppedas. (Find til Eva Kalkau: november 1893)

Noget kunne tyde på, at der også har været spændinger i redaktionsgruppen og begyndende modsætninger mellem en æstetisk fløj med Karl Buhl og Simon Koch på den ene side og en klerikal fløj med Jørgensen og Ballin på den anden. Det kommer ikke frem i de udgivne erindringer, men et af Jørgensens dagbogsnotater synes at varsle om den ændring, der fuldbyrdedes i tidsskriftets anden årgang: „Jeg gribes med et af Bedrøvelse. Jeg er træt af Vrøvlet med at være Redaktør – træt af Buhl og Koch.“ (Dagb. 94: 14.9.1893). Efter at have fået hæfte 2, decembernummeret af *Taarnet* at se i Firenze, er Find blevet mildere stemt:

Kære Joh. Jørgensen. Tak for dit Brev, der trods alle sine gode Egenskaber var mig for kort. Hvorfor i Dævelens Skind og Ben er der ikke mere at fortælle. – Men det er nu alligevel formeget forlangt af mig at Du skulde sætte Dig hen med andre Ting i Hovedet og skrive løs til mig. Nok er det, at mit Brev nu, er foranlediget ved „Taarnets“ Tilsynekomst i Florentz. Jeg har længtes efter det, og nu da jeg har læst og glædet mig uhyre over din udmærkede „Den yderste Dag“ og din Artk. om Symbolisme, længes jeg meget efter næste Nummer. Det har gjort mig saa umaadelig glad ved at læse dine Ting hernede og det er min Hensigt til Tak at sende Dig nogle Fotografier. Jeg har saa tænkt paa: Leonardos Hoved af en ung Mand samt hans Johanneshoved, – for at Du deraf kan se hvor din kære Redon har gaaet i Skole – Samt nogle Ting af ialfald mig ukendte Mestre. Ting som jeg tror Du vil have Glæde af og maaske Nytte. Ting som maaske kan vække Længsel hos Dig efter Italien – Du vil maaske ikke gaa ind paa at Redon har lært af Leonardo efter

¹¹ Claussen 1894.

disse Ting. Du holder vel ogsaa mere af den anden Side af Redon. Men der er Ting som ligner Leonardo umaadelig meget. Og dem holder jeg mest af. – I Forfattere har det paa en anden Maade end Malerne. Jeres Forbilleder ere næsten alle moderne eller noget nær saa som Edgar Poe, Baudelaire etc. Vi henter vore langt, langt tilbage. (Find til Jørgensen: januar 1894)

Find vendte først hjem i maj. Han nåede aldrig at træffe den malende munk Jan Verkade, der i marts måned satte sindene i bevægelse i København. Jørgensen drog på sin første udlandsfærd, så de kom ikke til at mødes før november 1894. Ballin havde på eget initiativ arrangeret et lotteri og tog det som en selvfølge, at Find, skønt fraværende, ville skænke et billede til foretagendet:

Der skal spilles Billeder bort til Fordel for J.J. hvis Forhold er bedrøveligere end nogensinde; hvad maa jeg ta' af Dig hos Kleis? Svar mig endelig omgaaende... [Johan] Rohde, Viggo P[edersen], Fru Carl N[ielsen]. Niels S[kovgaard], Suseta S[kovgaard], N.V. Dorph, Bølle, Clem[ent]. Fryd[ensberg], Verkade, jeg etc. er med. Jeg tvivler saa lidt om Din Billigelse at jeg alt har draperet Forestillingen med Dit gode Navn. (Ballin til Find: 6.5.1894)

Malerkollegaen Fritz Guldbrandsens brev til Find følger nogle oplysninger til, som kan kaste et sidelys over forholdene i vennekredsen:

Jeg er kommen noget til Ballins i vinters og navnlig mens Verkade var der – Mogens vrøvler mere end nogensinde (ogsaa min beskedne Mening) og er for Tiden optaget af sit Lotterie til Fordel for Jørgensen. Jeg har ogsaa bidraget med et lille skit – Du jo med et godt Billede – det er vel det bedste der er – de har vist næsten solgt 100 No à 10 Kr – da kan J. da komme lidt ud – men de kan vel næppe forhindre at hans ham ødelæggende skrækkelige Kone tager med – ogsaa det sidste maa staa for min egen Regning – ja! Jeg finder hende gyseligt! – (Guldbrandsen til Find: 16.5.1894)

Find påtog sig hvervet som kunstnerisk medarbejder ved *Taarnet* i Jørgensens og Ballins fravær, men det lykkedes vist kun at få skaffet en enkelt tegning af Joakim Petersen.¹² Den blev bragt i det tynde junihefte med 4 nye vignetter af Find. De sidste numre juli-september udkom først

¹² Simon Koch skrev: „Skriv straks til ham [Joakim Petersen] ... Gør i det hele taget alt, hvad De kan finde paa for at holde Taarnet net og pænt, mens J.J. er ude og se paa Verden.“ (Koch til Find: 30.5.1894).

efter Jørgensen hjemkomst med stor forsinkelse i december 1894. Redaktionelle og finansielle vanskeligheder var blevet uoverstigelige. Alligevel syntes Jørgensen at have haft mod på at fortsætte; men med 2. årgangs afslutning gik tidsskriftet ind. (Jørgensen 1918: 16)

Sjælekampe

Som bekendt er vendepunktet i Johannes Jørgensens konversionslegende hans afgørende møde med Mogens Ballin, der ringede på hans dør i efteråret 1893. I kapitlet „Mellem to Magneter“ sætter Jørgensen meget virkningsfuldt kontrasten mellem cafélivets 'lovløshed' og det religiøse genembrud op og lader sine to bekendte, radikaleren Carl Ewald og konvertitten Mogens Ballin, symbolisere spændingsfeltets poler: nihilisme og katolicisme.

I fremstillingen bliver en lang periode, der strækker sig fra 1893 til 1896, koncentreret i et noget tidsubestemt forløb, hvor den strenge kronologi er tilsidesat til fordel for komposition og strukturering af legenden om Jørgensens egen afgørende sjælekamp mellem to stærke intellektuelle impulser.

„Ja, I kan folde Jeres Hænder,“ sagde Carl Ewald, et Par Dage senere, „men knytte dem kan I ikke!“ Og han løftede en Knytnæve og saae skarpt og spotsk paa Ludvig Find og mig, som var dem, han talte til. Ogsaa Find var den Gang paa Vej hjem, fra Frigjorthedens Udlændighed og Elendighed til den fædrene Præstegaard. (Jørgensen 1916b: 92)

Find var ligesom Jørgensen tiltrukket af Agnes Henningsen og deltog ivrigt i det frigjorte selskabsliv, hun og Carl Ewald skabte omkring sig i den periode.¹³ Hun kunne meget vel have symboliseret den anden kraftige magnetpol: kvinderne og kærligheden. Finds religiøse vending, som Jørgensen paralleliserer med sin egen situation, har måske netop at gøre med, at Find ikke fandt ro i et ægteskab eller et fast forhold. Der havde ellers været mange muligheder blandt de opvakte kunstnerpiger, han omgikkes og korresponderede med. Jørgensen har misbilligende noteret fra et besøg i byen: „... Syn af Find, der frækt behandlede unge Piger som Natkafé-Damer.“ (Dagb. 122: 30.11.1894). Et kærlighedsforhold, han havde haft til en fransk kunstnerkvinde i Firenze i 1894, har tilsyneladende efter hjemkomsten hensat ham i en håbløs afventende tilstand, hvor

¹³ Henningsen 1943: 144; 184ff.; Jørgensen 1916b: 78, 93; Jørgensen 1918: 38.

løser forhold kun forstærkede savnet af den elskede og blokerede for nye mere varige forbindelser.¹⁴ At dette forhold spillede en rolle i denne kritiske livsfase, fremgår af spredte notater i Finds efterladte papirer og enkelte antydninger i breve fra en senere tid. Selvom han var midt i tyverne, blev han også berørt af afviklingen af barndomshjemmet, den landlige præstegård, som han i flere år havde kunnet bruge som refugium efter vinterhalvårets byliv. Ved årsskiftet januar 1895 var gamle pastor Find fratrædt sin stilling i Allerslev ved Præstø, og som emeritus flyttede han til Frederiksberg. Her kom Ludvig atter under faderligt opsyn og under moders vinger.

Mens Jørgensen i den periode langsomt nærmede sig katolicismen for endelig at konvertere i februar 1896, var Find også kommet gennem en krisetid med religiøse anfægtelser, som synes at have fundet en løsning. Jørgensen citerer i *Det usyrede Brød* sit dagbogsnotat om et møde med Find i begyndelsen af maj måned.

Havde til Morgen en stor Glæde. Jeg mødte Find og kom i Samtale med ham. Og det viste sig, at han, under min Fraværelse var bleven Kristen og følte sig meget lykkelig derved. Forældrene – Pastor Henry Ussing – endelig min lille uværdige Bog [*Livsløgn og Livssandhed*] havde gjort det – næst Guds Naade. Han mente, at mange var trætte af det gamle og gerne vilde gøre skridtet, men blot generede sig. (Jørgensen 1918: 103)

Dagbogen fortsætter: „bl.a. fordi de frygtede, at jeg skulde „prale af“ at have omvendt dem.“ (Dagb. 143: 5.5.1896). Denne begrundelse udelod Jørgensen, da han satte citatet på tryk.

Det er så let at omvende andre ...

For den nylig konverterede Johannes Jørgensen kom Finds åbenhed og parathed til at gå videre som en gave. Efter mødet og samtalen anmeldte Jørgensen en bog om „Oldkirkens Nadveroffer“. Den blev trykt i juni-

¹⁴ „Claussen kom ... med sin Novelle [?] om Finds franske Florentiner = Elskerinde som han (Claussen) forærede Violer, og med hvem han dyrkede Verlaine.“ (Dagb. 122: 30.11.1894). Også omtalt af Agnes Henningsen med uklar datering og fejlagtig lokalisering. (Henningsen 1945: 62f.). Endvidere Finds breve til Hans Chr. Christensen 1894 og sommer 1895: „Nu har jeg i over 2 Maaneder ikke hørt fra Frankrig, og jeg ikke heller skrevet. En Gang maa det have en Ende. Hun skrev rigtig pænt sidste Gang, og jeg svarede paa umuligere Fransk end ellers, meget kort. Saa er det velsagtens forbi.“

nummeret af *Nordisk Ugeblad for katholske Kristne*. Til Find sendte han et eksemplar af bladet med påtegnet venlig hilsen.

Find har holdt dette katolske særtryk og nogle Jørgensen-breve fra 1896, adskilt fra sine øvrige kunstner- og forfatterbreve. Gemt af vejen blandt personlige papirer og familiebreve, som blev strengt bevogtet af hans ældste og længst levende datter. De er først for nylig dukket op under oprydning hos en af efterkommerne. Størstedelen af Finds efterladte papirer og breve blev ellers skænket til Den Hirschsprunges Samling.¹⁵

Foranlediget af samtalen i maj, hvor Find formentlig har udtrykt ønske om vejledning i den katolske tro, føres i løbet sommeren 1896 en brevveksling mellem de to venner. Der er 9 fra Jørgensen med datoer, udsmykket med kors eller helligdagsangivelse. Finds breve findes som udaterede kladder med overstregninger og rettelser, 2 fuldførte, og 2 brudstykker af udkast på løsrevne papirlapper. De kan imidlertid ud fra indholdet sættes i kronologisk rækkefølge ved hjælp af Jørgensens daterede breve. Forløbet har også afsat noter og betragtninger i Jørgensens dagbøger. Der foreligger således et enestående kildemateriale til konvertittens ømtålelige periode, hvor han har et voldsomt behov for at bekræfte sin omvendelse ved at søge at overbevise andre om alle den nye religions doktriner. De første breve gengives her med enkelte udeladelser, hvorefter kortere uddrag dokumenterer det videre forløb.

I sommermånederne var Find igen tilbage i sit elskede Sydsjælland. Han havde besøgt Bertelsen i Næstved og talt med Ring, inden han tog ophold hos sin onkel, godsforvalter Mogensén på herregården Liljendal. Her fandt han ofte motiver og den fornødne fred til at male.

Kære Johannes J. Tak for hvad Du sendte mig. Maaske er den hel- lige Nadver det, som jeg endnu har grumme lidt Forstaaelse af, ja som jeg har meget vanskeligt ved at opfatte rigtigt. Kære Ven, jeg vilde være meget, meget glad og jeg kunde gaa til Dig og tale med Dig og spørge Dig og blive glad og gaa bort med Mod og Fortrøstning til at tage fat paa det nye Arbejde som jeg har forsømt saa sørgeligt i mit tidligere Liv. Det er saa vanskeligt at være ene om det. Der kan være Tider hvor jeg føler mig sikker indtil Hovmod, hvor jeg næsten tror at kunne ofre alt for at gøre Guds vilje og blive en af hans Mænd, hvor jeg med stort Mod tager fat paa at vaske mit Hjærte rent i det forfængelige Haab at skulle se Gud. Hvor ynkelig føler jeg mig ikke, naar jeg falder for de mindste smaating og

¹⁵ Herfra senere overdraget til Det Kgl. Bibliotek (Alkjær 2010: 24 n10).

naar jeg synes den hellige Aand langt borte fra mig, og mine Bønner for kraftløse og magtesløse til at naa Gud. Saa kommer der en Bedrøvelse over mig ved Tanken om ikke at skulle modnes til det evige Liv. Hvorledes jeg vel kunne fremstille mig for Guds Søn, den Kæmpe som Johannes ser i Aabenbaringen. Ja, naar man læser om ham, saa glemmer man alle sine smaa Bønner for at bede om Naade. – Igennem sit Arbejde maa man have Guds Vilje frem, maa man tale Guds Ord gennem sine Billeder, og jeg føler sommetider Riset drive mig frem mod et større Maal. Men min egen Vilje og min Kærlighed til min Gerning, og Trangen er saa ringe. Jeg har omgaaedes Kærligheden letsindigt før og sat det barnlige Mod og Tilliden overstyr. Jeg kan kun bede Gud om at hjælpe mig til at gøre mig stærk til at staa mod det onde saa jeg kan blive et Barn igen. For sommetider kan jeg mærke Fremgang, noget nyt, Guds Liv, som rører sig i mig. Gid Vorherre maa give mig Kraft til at bevare det og jeg maa blive et godt Menneske. – Jeg glæder mig meget til at komme ind igen og tale rigtig med Dig. Jeg skal ikke glemme hvor glad jeg var den Dag inde i Frederiksberg Have ved at tale med Dig. Da følte jeg mig i lang Tid saa stærk og overbevist. Og jeg ved at det maa komme naar jeg har Taalmodighed og bevarer Haabet.

Jeg har igen læst din Bog [*Livsløgn og Livssandhed*] og jeg synes ikke jeg havde de mange Indvendinger imod den mere. Jeg var glad ved at læse den igen og der er Folk her nede som har læst den med megen Glæde og som har været virkelig opfyldt af den. Hvis Du faar Tid, skriv lidt til mig jeg ved det vil gøre mig godt hernede i Ensomheden. Og et trofast Haandtryk, vi mødes i det samme Haab. Din Ven L. Find.

Jørgensen svarede på sin navnedag, den 24. juni.

Hauchsvej 20. St. Johannes Døberens Dag, 1896

Kære Find. Det er længe siden, at noget Brev har glædet mig saa meget som dit forleden. Efter hin Samtale, som jeg mindes med Glæde, turde jeg endnu næppe ret tro mine Sanser – men nu har jeg det sort paa hvidt for mig, det, hvorom jeg næppe har turdet bede selv i min dristigste Tillid til Guds Naades Almagt. Og nu, kære bedste Ven, lad os hjælpes ad alt vi kan. Er jeg lidt forud paa Vejen maaske, saa er det kun for at bane den og jævne de Steder, hvor jeg af egen Erfaring vèd, at Folk som du og jeg er tilbøjelige til at snuble over Anstødsstene. I min Glæde gik jeg strax hen og sendte dig en af de Bøger, der har hjulpen mig mest. Jeg haaber, du har

modtaget den. Og se nu, kære Ven, lad mig være ganske ærlig overfor dig – naturligvis vil jeg meget, meget inderligt ønske, at Du maa komme til vor hellige, katholske Kirke, som Herren selv har stiftet og givet Petrus til Hyrde. Jeg siger dig dette rent ud, fordi intet her er farligere end halve Udtalelser og en Forsigtighed, der let kan avle Mistænksomhed paa hos den anden Part. Jeg ved fra mig selv, hvor ubehageligt jeg har følt katholske Venners ligesom dulgte lempelige Bestræbelser for at lede mig, uden at jeg mærkede det. (Hermed er det naturligvis ikke min Mening at udtale nogen Daddel; jeg vil blot retfærdiggøre min egen Aabenhed som det i dit og mit Tilfælde rigtige og passende).

Jeg haaber nu for det første, at Edgar maa have været noget af det for dig, som du søger – en, du kan tale med og finde Hjælp og Styrke hos. Og jeg beder dig lade Bogen virke ganske rent og purt paa din Sandhedskærlighed – du vil da utvivlsomt modtage mange gode Lærdomme af den. Vor Herre har allerede ført dig saa vidunderlig langt i saa kort Tid; han vil sikkert inden længe føre dig nærmere og nærmere til den aabenbarede Sandhed. Af dit Brev ser jeg, at du flittigt læser den hellige Skrift; jo mere du lader dig gennemtrænge af den, des mere vil ogsaa den katholske Kirkes Aand gennemtrænge dig. Nu vèd jeg jo slet ikke, hvorledes du staar paa dette Punkt. Maaske jeg skræmmer dig – men nej, det kan Gud ikke tillade! Du troer paa Ham, du søger Ham, du maa ogsaa finde Ham dèr, hvor han sandelig og virkelig er til Stede i den katholske Kirke. [...] Jeg skriver ikke mere i dag, fordi jeg jo ikke vèd, hvor du har de værste vanskeligheder, og hvilke Indvendinger du fremfører mod det, jeg har skrevet. Men du har voldt mig en stor Glæde ved dit Brev. Bed for mig, som jeg af Hjærtet vil bede for dig. Med hjærtelig Hilsen i Vor Herre Jesus Christus Din Ven Johannes Jørgensen.

Den omtalte bog er *Edgar eller Fra Vantro til den fuldkomne Sandhed*, som kom i dansk bearbejdning i 1888. Forfatteren Ludvig v. Hammerstein var en tysk konvertit, hvis hensigt med værket var: „At oplyse sandhedselskende, især dannede, Protestanter om, hvad den katholske Tro lærer.“

Efter at Find har været en tur hjemme på Frederiksberg, og de to har talt sammen, ser det ud til, at Jørgensen efter nogle uger har savnet livstegn, for han sender et rykkerbrev den 7. juli til den „forsvundne Find“ i form af et langt stemningsdigt fra Frederiksberg Have, som Find skynder sig at takke for:

Kære Johannes Jørgensen, jeg maa lette min Samvittighed og sende Dig min Tak baade for al din Venlighed, mens jeg var i Byen og nu sidst for dit Brev og dit smukke Digt hvis Slutning jeg sikkert venter og glæder mig meget til. Da jeg rejste fra Byen var jeg meget ked af ikke at have faaet taget Afsked med Dig. Men Byluften – og Længselen efter Ro paa Landet og en frygtelig Utilfredshed med mig selv og Skrupler etc. havde sat mig i et underligt Humør saa jeg nødig vilde vise mig for nogen derfor kom jeg ikke. Jeg var paa Vejen hen til Dig men saa vendte jeg om og gik ind i Frederiksberg Have alene. – Nu har jeg været her længe og efter at have ligget i en lang Vaabenstilstand med Vorherre i en Sløvhedstilstand, hvorfra jeg ikke har kunnet vække mig selv til Live, er det endelig lykkedes mig at blive saa glad som næsten aldrig før. Hvor Vorherre dog er god til at give En, alt hvad man beder ham om. Jeg har bedt ham om Kraft og Styrke til at tage fat paa mig selv og ruske mig op til at arbejde, og blot man hjælper lidt til er han der med hele Resten. Jeg er begyndt paa et stort Havelandskab. Jeg sidder i Skyggen af en Hængeask lige ved Bredden af en skinnende gylden Dam. Og jeg sidder og glæder mig over al den Rigdom af levende Skønhed som bevæger sig i den. Jeg maler den og jeg maler en Stump Lindeallé og meget andet som kan gøre en Stodder til det lykkeligste Menneske paa Jorden.

Men den Glæde som jeg føler ved alt dette har jeg næppe følt siden jeg tog Penselen mellem Fingrene for allerførste Gang. Og hvis det ikke er Vorherre der har gjort mig til et Barn igen saa ved jeg ikke hvem. For jeg ser det altsammen med netop de Øjne, som han har givet mig og jeg ser hans Liv i det altsammen og hvis ikke det Billede bliver godt, saa er jeg det allestørste Fæ paa Jorden. Jeg vilde bare ønske, at Du var her og saa det altsammen og at vi kunde gaa og tale sammen om det som opfylder os begge to. Du som har gaaet alt det igennem som jeg ikke kender, men maaske kommer til at kende. Du ved ogsaa nok hvor tit Anfægtelserne kommer og lige saa tidt som Kampen, den Vaabenstilstand som jeg synes er den værste af det altsammen. Jeg har gjort altmuligt, bedt og læst i Testamentet men nu har jeg da ogsaa fundet Hjælpen. Men jeg har ikke kunnet taale at se i „Edgar“ el. tænke paa Protestantisme el. Katolicisme siden jeg var i Byen. Naar jeg kommer ind til Byen igen, saa lad os tale roligt om det og ikke for tidt. Det sætter mig langt, langt tilbage. Tak for dine Vers jeg synes de ere meget smukke og mest af alt glæder det mig at Du havde tænkt paa mig og taget mig med. Lad os nu være Venner. Saadan som kristne Mennesker kan være det. Bed for mig, at hvad jeg gør maa ske i

Jesu Navn. Hils din Kone og Ole og Marie hvis hun har forstand paa det. Og de kærligste hilsner fra din Ven L. Find.

Her følger udvalgte højdepunkter fra breve og dagbogsoptegnelser.

Frederiksberg 18 Juli. Hverken din Udebliven nylig eller dit Brev nu er mig uforklarlige. Jeg forstaar altfor vel – thi jeg kender det altfor godt fra mig selv – disse Tilbageslag, som desværre næsten er uundgaaelige. Din Udvikling var altfor hurtig, din Tilslutning til Kirken altfor ubetinget i Betragtning af den korte Tid, du havde brugt til at naa et saa højt Standpunkt – det maatte komme dertil, at du „ikke kunde taale“ at se den Bog, der før havde været dig en kær Vejleder, [...] Jeg har overfor Ballin haft den samme Trang til at undgaa disse Æmner. Derfor bad jeg dig strax bemærke, at jeg ikke havde begyndt disse Samtaler, som du allerede nu finder for hyppige. Det staar nu saaledes med dig, at du klart har indset, hvorhen du bør gaa. Men nu begynder Viljens Oprør. Nu saer Fjenden sin Klinte i Hveden. [...] Det glæder mig, at du arbejder og er glad.

Jørgensen skriver tre uger efter, da Find igen har været hjemme en tur:

d. 7 August 1896. Hauchsvej 20. Kære Find! Dit sidste Brev glædede mig meget – trods den deri indeholdte Antydning af din Faders Modvilje mod den katholske Kirke. Det havde for resten nok anet mig, at han vilde tage det saaledes. Dog – naar han ser, at det ikke kan blive anderledes, vil han sikkert give sig tilfreds; og maaske du endog ved din Livsførelse kan bringe ham paa bedre Tanker om Katholikerne.

En måned senere tror Jørgensen stadig, der er håb for Finds omvendelse:

7 Sept. 1896 [...] Jeg kender mig, at du i din Ensomhed paany har vejet det store pro et contra [...] Maaske falder din Faders Modstand dig ogsaa tungt paa Hjærte, , men vor Herre har lovet enhver, der for hans Skyld forlader sine Kære, den rigeste Løn. [...] igaar, efter at have modtaget den hellige Kommunion, tænkte jeg meget paa dig og haabede, at du i Kolding flittigt maatte have bivaanet den hellige Messe. Nu er det paa Søndag Marias Fødselsfest. Jeg vilde blive meget glad, hvis vi paa den Dag kunde være sammen i „Jesu Hjærtes Kirke“. Hvis det er umuligt, da maa du ikke undlade at fejre Dagen, hvor du er. Jeg sender dig alle mine bedste Ønsker og Hilsener. Hils ogsaa dine Forældre. De vil engang indse, at du

har Ret, om ikke før, saa naar vi mødes i den evige Herlighed, i Glansen af Guds Aasyn.

Finds svar findes kun i form af et fragmentarisk udkast skrevet under besøg hos hans fædrene familie i Kolding:

Kære Johs Jørgensen. Ja Du har Ret jeg overvejer endnu en Gang det store „pro et contra“. Men ikke i min Ensomhed. Til trods for at jeg daglig er mellem de kærligste og mest opofrende Mennesker, kan jeg ikke være noget Sted hvor det Spørgsmaal mere tiltrænger sig mig: er det virkelig sandt og rigtigt alt sammen.

Den tvivl og modstand, som her tydeligt kommer for dagen, synes blot at forstærke Jørgensens iver, især da han selv er kommet i tvivl efter at have hørt på Ballin, hvis besøg har hensat ham i en antikatolsk stemning:

– et urovækkende Besøg, paa en vis Maade . . . Thi han fortalte saa meget nedsættende om Katholicismen – Nonners uelskværdighed og Utaalelighed, [...] Pennecebis Mirakelsyge, der er ganske afsindig – Manden vandrer rundt med en Nonne, som han erklærer for en Helgeninde – hører Røster fra Gravene . . . Ballin troede ikke derpaa – men nok paa, at Kvinder kan have og har kønslig Omgang med Satan. [...] Jeg føler mig derved som en lille naiv Provinskatholik, der intet har anet om Fordævelsen i Rom – den Kirke, hvorpaa jeg troer ... Han er kraftigere end jeg, stærkere, mandigere, ikke en lyrisk Vindfløj. [...] Under min antikatolske Stemning gribes jeg et Øjeblik af en Forkærlighed for de protestantiske Lande, hvor Kvinderne ganske vist ikke plejer Omgang med Satan – men hvor der bliver fler og flere smukke og velklædte Børn ... (Dagb. 147: 8.9.1896)

Alligevel er Jørgensen blevet stimuleret til at tage kampen op med både Find og Djævelen, og han svarer på Finds brev fra Kolding:

d. 10 Sept 1896. Kære Ven Find! Intet af, hvad du skriver, undrer mig – thi det maa gaa saaledes. Djævelen er en sej Modstander, og han viger kun kæmpende. Troer du ikke, at jeg ogsaa har min daglige Kamp med ham; [...] Du skriver, at du mangan Gang slet ikke troer paa Gud. Det viser, at den onde Aand har indset, at han maa gaa rigtig grundigt tilværks mod dig og rette et drøbende Skud mod din Tro. [...] Læg i det Hele ikke saa megen Vægt paa Følelsen. Du klager over, at du kun føler Kærlighed til dig selv, ikke til Gud.

Da Find atter er hjemme fortsætter drøftelserne: „i dag Samtale med Find, som søger at redde sig fra at blive Katholik.“ (Dagb. 147: 18.9.1896): Denne samtale, som senere omtales som frugtesløs, udløste samme aften en lang skrivelse:

d. 18 Sept. 1896 Kære Find Jeg kan ikke lade være – med Fare for at støde dig – her i Aftenens Ensomhed at klargøre for dig og mig, hvor lidt det er, der synes dig en uoverstigelig Hindring for din Indtrædelse i Kirken. Der var to Punkter, du ikke kunde tro: 1) Berettigelsen af, at kun Præsten kommunikerer under begge Skikkelser. 2) Pavens Ufejlbarhed [osv ....]

Tonen bliver fra nu af hård og docerende, hvor Jørgensen her og i de næste breve gennemgår sakramenter og dogmer og Finds indvendinger punkt for punkt. Han slutter det ti sider lange brev:

Jeg kunde ikke skrive kortere – undskyld mig. Dit Ve og Vel ligger altfor meget paa Hjærte. Men undgaa mig nu ikke. Har du Modbeviser, da svar mig. Svar mig for Sandhedens Skyld, thi jeg vil intet andet end Sandheden. Din Broder i V.H.J.Chr. Johannes Jørgensen

En sidste kladdestump synes at passe på dette punkt i diskussionen:

Kære Johannes Jørgensen. Jeg kan sige Dig Tak for igaar og Dit Brev i Dag. Jeg ved hvor hjertens gærne, Du vil hjælpe mig til Sandheden. Men jeg kan ikke, hvor klare dine Beviser end ser ud, lade mig af Hjærtet overbevise. Men vær sikker paa, at naar jeg er overbevist ved Guds Naade da skal jeg komme til Dig.

Jørgensen sendte øjeblikkeligt et nyt brev dateret 19. september:

Kære Ven! Gud vil „redde dig ud fra alle de adspredende Tanker og det Virvar, som truer med at kvæle det, du helst vilde fremme“ – derom er ingen Tvivl. Thi 1) Gud er til. 2) Han har aabenbaret sig i Jesus Christus til vor Frelse. 3) Han tilbyder os denne Frelse gennem Jesu Christi Kirke, 4) som er den hellige katholske.

Disse fire Punkter er for mig urokkelige, de er det korte Indbegreb af min Tro. Og denne Tro er – som du skriver – „et Skjold mod Djævelen og al Fristelse.“ Den er det, og Gud være lovet derfor. Det skal ogsaa du engang sande, thi nu er det mig klarere end nogensinde, hvad du engang skrev, at du maatte blive katolik, før eler senere. [...]

Et par dage senere får han bekræftet sin fornemmelse af, at Find har opgivet kampen. „Traf ved et Tilfælde, som jeg anser for providentielt, i dag

Carl Ewald herude – og han fortalte mig, at Find havde søgt ham paa Bernina.“ (Dagb. 147: 21.9.1896).

Diskussionen lukkes endegyldigt med brev den 24. september:

[...] Det er imidlertid ganske ligesaa umuligt, med Argumenter at gøre den til Katholik, der vil være Protestant. Lad os derfor aldrig tale om Religion, naar vi er sammen. Jeg mærker jo – og det gør mig ondt – hvor utilgængelig du er.

En ting beder jeg dig blot om – pas lidt paa, i hvad Retning Protestantismen fører dig! Fører den dig længere bort fra Verden og nærmere til Gud [...] da er alt godt! Men det Modsatte kunde ogsaa tænkes – at du følte dig ligesom befriet fra et Tryk, mere veltilmode i dit naturlige Menneske – og det vilde være et daarligt Tegn . . . Da skulde det ikke undre mig, om du efterhaanden vendte tilbage til de gamle Steder, de gamle Venner – for hvilke du i Sommer har udtalt saa dyb en Afsky. [...] Kære Ven, dette er mit sidste Ord i denne Sag. Maaske bliver du vred over, at jeg tager Tingene saa „tungt“ og „mørkt“ – men det faar være! [...]

Oscar Wildes aforisme: „It is so easy to convert others. It is so difficult to convert oneself,“ var allerede blevet noteret i dagbogen i august som en besværgelse. Den blev igen sat som motto på oktoberdagbogens første blad. (Dagb. 147: 11.8.1896; Dagb. 148: 13.10.1896). Aforismens halvsandhed blev snart gjort grundigt til skamme.

Den 29. oktober 1896 løste Find sognebånd fra Frederiksberg kirke til valgmenighedspræst Fr. Jungersen. Et par dage forinden havde Jørgensen noteret:

Mødte om Morgenen Jungersen i Fredbg Have. Han talte lidt med mig for at fortælle mig, at Find er tyet ind under hans Vinger – men holdt mig i øvrigt paa Afstand, som vilde han kun røre ved mig med Spidsen af sin Sjæl. „De er jo kommen paa Kant med vort Folkeliv,“ og bød et hastigt Farvel, som man siger det til en mindre honnet person. (Dagb. 148: 22.10.1896)

I de mange samtaler og breve havde Jørgensen forsøgt at overbevise sin ven, men han måtte til sidst med skuffelse konstatere, at Find kun var blevet omvendt – men ikke til katolicismen. Find fastholdt sit tilhørsforhold til Immanuelskirken på Forhåbningsholms Allé også efter at være flyttet, først til Charlottenlund og siden til Baldersbrønde, hvor han i 1914 købte L.A. Rings hus.

Find fandt sin plads i det grundtvigske miljø, hvor også hans malerkollegaer Joakim og Niels Skovgaard hørte til. En position hvor det var muligt at bevare de gamle venskaber i begge lejre. Men efterhånden som Jørgensen skærpede sin polemik i tidsskriftet „Katholiken“ mod gamle venner i den radikale lejr, blev det vanskeligere at holde balancen mellem de radikale og katolske bekendte. Jørgensens bemærkninger om protestanternes jul¹⁶ fik Find til at gribe pennen og tage bladet fra munden:

Jeg har læst noget om Juleliteraturen i dit Blad, som har gjort mig ikke saa lidt ondt – Jeg vil strax være ærlig og sige Dig, at jeg siden vi er kommet hinanden nær paa Livet har følt mig usikker naar jeg var sammen med Dig. Jeg har egentlig aldrig vidst, hvor jeg havde Dig. Da jeg henvendte mig til Dig i sin Tid med mit Sjælsanliggende var jeg syg og elendig og ubehjælpelig, men jeg følte tidt en vis Angst for at Du kunde benytte Dig af den „Magt“ Du havde over mig paa en Maade som Mennesker ikke maa over for hinanden. Jeg tror Du blev næsten vred paa mig da jeg ikke blev Katolik. (Find til Jørgensen: december 1898)

At venskabet ikke sluttede efter denne brutale åbenhjertighed, kan måske skyldes at kladden aldrig blev til brev. De vedblev i hvert fald at være på talefod. I et brev fra 1899 anmodes Find om en illustration, så samarbejde ansås stadig som naturligt.¹⁷ Og Jørgensen noterer senere om sin broder: „Find fortæller, at Valdemar ikke i de sidste tre Uger har været paa Z[ahrtmann]’s Skole.“ (Dagb. 167: 24.11.1900). Ballins breve til Find fra den følgende tid efterlader dog det indtryk, at Jørgensen og Find er kommet noget på afstand af hinanden, og at Ballin ser sine gamle venner hver for sig og i forskellige sammenhænge. Find omgås samtidig de åbenlyse modstandere Carl Ewald, Johs. V. Jensen, L.C. Nielsen og andre tidligere fælles bekendte, der ikke længere brød sig om Jørgensen og hans aggressive katolske polemik.

¹⁶ „I den Protestantiske Jul spille Julenissen og Julegaasen samme Rolle som i den katolske Englene og Hyrderne. Derfor kan Protestantismens Jul saa udmærket forliges med Fritænkeriets og Usædelighedens Literatur, og Juletræets Lys staa tændte, medens man giver hinanden Bøger til Foræring, hvori alt det spottes og bekriges, som Barnet fra Bethlehem døde for paa Korset.“ (Jørgensen 1898).

¹⁷ „Kære Find. Til syvende og Sidst vender mit arme Manuskript tilbage til Dig. Skovgaard havde ikke Tid, men anbefalede mig at bede Dig tage Dig af Illustrationen. Vil Du altsaa? Venlig Hilsen Din Johs J. 18 Juni 1899.“ På bagsiden har Find skitseret et front motiv, men tilsyneladende ikke leveret den ønskede illustration.

Venskabs skrøbelighed

Find blev gift i 1903, og skønt familierne i en årrække herefter boede i Charlottenlund, ikke langt fra hinanden og i nærheden af Ballin, rendte de ikke hinanden på dørene. Ballin havde også i en periode været på afstand af Jørgensen på grund af meningsudvekslinger i det katolske tidsskrift. Nogen familiær kontakt mellem de respektive husstande har der ikke været. Jørgensen var i øvrigt meget af tiden på farten i udlandet, og fru Amalie brød sig ikke om andre familiers lykke og var tilfreds med at de ikke sås.¹⁸ Først efter Marguerite Ballins død i 1907 blev kontakten genoprettet. I forbindelse med omtalen af Viggo Stuckenbergs død i december 1905 skriver Jørgensen i *Guds Kværn*, at det var Find, der bragte ham budskabet. Af dagbogsnotatet fremgår det, at de var mødtes tilfældigt på vej ind til byen.¹⁹

I sidste bind af selvbiografien, der udkom i 1928, optræder Find endnu en gang mellem de gamle venner, hvis navne kunne pynte mellem bekendtskaberne efter konversionen, hvor så mange andre havde vendt ham ryggen. Find var i 1928 et af de levende vidner til jubilæumsfesten i 1912: „Til Stede ved Festen var ogsaa nogle af de gamle Venner fra en fælles Ungdom – Valdemar Vedel, Johan Rohde, Harald Slott-Møller, Agnes Slott-Møller, Ludvig Find. Jeg skimtede endog, paa en af de bagerste Rækker, Henrik Pontoppidans stolte Hoved ...“ (Jørgensen 1928: 71f).²⁰ Det var igen Mogens Ballin, der i 25-året for digterdebuten havde arrangeret støttest for sin nødstedte katolske medbroder:

I vil glæde J.J. og mig med at gaa med til den lille Fest den 26 Novb. for ham. Maaske ved I ogsaa om nogen andre Venner af hans Kunst I kunde sende indb. til. Festen bekendtgøres kun saadan, efter nuværende Bestemmelse averteres den ikke, det hele skulde virke ganske improviseret. (Ballin til Find: november 1912)

I 1894 gjaldt det indsamling af midler til udlandsrejsen, denne gang var det tænkt som modtræk til de radikale meningsdanneres stadige angreb på renegaten Johannes Jørgensen og som en manifestation af hans skønlitterære forfatterskabs betydning og plads i den danske litteratur.

¹⁸ Ma femme trouve ridicule le bonheur [...] Elle ne veut à Kaiser, à Marguerit Ballin, parcequ'ils ont l'air si heureux – „Ça me fait vomir. Je ne pouvais jamais les frequenter. Je suis heureuse parcequ'ils ne viennent plus.“ (Dagb. 191: 8.4.1906).

¹⁹ Jørgensen 1919: 67 (Dagb. 190: 6.12.1905).

²⁰ Pontoppidan er udeladt i den samlede udgave (Jørgensen 1949: II, 258).

At Jørgensen stadig har haft en plads i Ludvig og Kirsten Finds hjerter, synes at fremgå af den gribende tiltro til deres følelser for ham, som Ballin viser med den følgende appel om åndelig assistance. Formentlig drejer det sig om Jørgensens ægteskabelige krise, der spidsede til i begyndelsen af 1913 og førte til beslutningen om ikke at vende hjem til Danmark. Brevet er udateret:

Kære Find'er. Tak for i Nat – jeg fik ikke sagt jer, hvad jeg gerne vilde, nemlig om I ikke vilde være med til ni Dage igennem (fra i Morgen Fredag at regne) at bede for Johannes Jørgensen. Vi beder Pinse seqvensen „Kom Hellig Aand“ (som han selv har oversat). Han staar – mellem os sagt – overfor vigtige Afgørelser, han skulde gerne have den Hellig Aands Lys i rigeste Maal. Det gælder ikke blot ham selv men nok saa meget hans Børn og hans arme Kone. – paa snarlig Gensyn venskabeligst Mogens.

Ballin døde i 1914, og forbindelsesleddet mellem Find og Jørgensen blev brudt. Ud over Finds deltagelse i 60-års-fejringen i 1926 og et trykt takkevers i den anledning er der få vidnesbyrd om kontakt under Jørgensens lange udlændighed. Jørgensen-arkivets eneste brev fra Find er fra 1934. Det bekræfter, at venskabet har været på vågeblus. Find var ikke længere en, der modtog Jørgensens bøger med dedikationshilsen:

Jeg købte Bøgerne i sin Tid, efterhaanden som de kom, og læste dem, maaske en Mindelse om et vist „Tryk“, Du øvede paa mig i vore unge Dage har gjort mig noget mistroisk, saa jeg „var paa min Post“, nu da jeg sidst læste den, var det med ublandet Glæde. Erindringerne fra den Tid, vi traf hinanden, da vi aabnede vore Hjerter for hinanden i Taarnet paa Kastanievej, strømmede ind paa mig og din rene Poesi og det dejlige Sprog gjorde det ganske af med mig. Det er ikke for at smøre Dig om Munden for at bane Vej for det unge Menneske, som overbringer af dette, at jeg skriver. Han vil selv kunne fortælle Dig, hvor begejstret jeg har talt om disse Bøger. Men jeg benytter Lejligheden, da han gjerne vil træffe Dig, til at faa dette sagt. Han er forlovet med min datter [...] jeg glæder mig til at kunne faa en Hilsen fra Dig og lidt at vide om, hvordan Du har det. [...] og skulde vi ikke ses mere i dette Liv saa Lev vel og lad os tænke det bedste om hinanden og for hinanden. Din gamle Ven Find. (Find til Jørgensen: 28.5.1934)

Her rakte Find igen hånden hen over de mange år, der var gået siden *Taarnets* dage, hen over alle senere uoverensstemmelser. Man forstår nu,

at forbindelsen har været afbrudt i lang tid. Men i sommeren 1934 var ‘il professore’ imidlertid bortrejst, da det unge menneske tog op til Assisi med introduktionsskrivelsen for at møde den danske berømted.²¹ Der foreligger intet om, at Jørgensen senere har reageret på Finds hilsen, der viser, at mellem den 65-åriges erindringsglæde og den grønne groende ungdom var et ømt punkt, som nok rummer den dybere sandhed om venskabet skrøbelighed.

Der var muligvis flere grunde til at ængstes for, hvad Jørgensen kunne afsløre i sin selvbiografi, for eksempel om det frigjorte kunstnerliv i København. Det er bemærkelsesværdigt, så skånsomt han håndterede sin viden om kammeraternes eskapader, svagheder og andre hemmeligheder. I den henseende kunne Find ånde lettet op og glæde sig over, at det var hans kendthedsværdi, der begrundede anbringelsen af hans navn på udvalgte punkter i Jørgensens livslegende. Han kunne ikke vide, at det der ved også blev Jørgensens bedste bidrag til, at maler Find ikke som mange af de andre malerbekendte er blevet helt glemt.

Epilog

Ballins børn betragtede Find’erne som deres nære familie, og især den ældste datter, Esther (gift Bredholt) sørgede for, at de gamle venner ikke tabte hinanden helt af syne. Hun fortæller, at hun ved Jørgensens 60-årsfest havde lovet Find også at tale for ham en gang.²² Løftet blev indfriet, da Find fyldte 70 i 1939. Her blev han hyldet af Den Frie Udstilling. Esther Bredholt, festkomiteens kvindelige medlem, skulle laurbærkranse kunstneren og havde derfor bedt den gamle fælles ven Johs. Jørgensen i Assisi om et kroningsdigt. Efter hendes tale blev versene læst op, den håndskrevne original overrakt til fødselaren og på tryk omdelt til gæsterne.²³ Første strofe lyder:

Sig, husker Du mon endnu, Find,
den Gang vi „Taarnet“ rejste?
Fra Taarnets Tind i Morgenvind
højt Kunstens Fane knejste.

²¹ Det unge menneske var min far Niels Alkjær (1909-1982), som senere i 1936 blev gift med Grete Find. Han var i sin studietid cyklet til Italien med en kammerat.

²² Find nævnes ikke i Jørgensens dagbogoptegnelser om festlighederne, men hans deltagelse fremgår af festkomiteens liste i *Nordisk Ugeblad for katolske Kristne*.

²³ Talen og de øvrige dokumenter er bevaret blandt Finds efterladte papirer; Esther Bredholts udaterede brev til Jørgensen om ‘digterisk Bistand’ i Jørgensen-arkivet.

Minder fra ungdomstiden kan man altid samles om, og det gamle venskab kunne let genopvækkes i erindringen. Men venskab er ikke erhvervet for evigt. Den gensidige sympati, der havde ført dem sammen i begyndelsen af 1890'erne, var blevet alvorligt udfordret. „Lad os derfor aldrig tale om Religion, naar vi er sammen.“ Find blev ikke katolik. Hans vej tilbage til den fædrene 'Præstegaard' var begyndt i en livskrise og en søgen efter kunstnerisk fornyelse. Han forsøgte sig med religiøse motiver. På bagsiden af flere brevkladder fra krisetiden i 1896 findes der skitser af bibelske scener. Jørgensen havde syslet med tanken om et tidsskrift for religiøs kunst med kunstnere og kritikere af både katolsk og protestantisk observans: „St. Lukas. Organ for Christelig Kunst og Kultur“ med brødrene Skovgaard, Find, Ballin, Verkade og Francis Beckett som medarbejdere. (Dagb. 146: 11.8.1896). Det blev aldrig realiseret; notatet er overstreget.

At male kristne motiver med fantasien alene som fx Joakim Skovgaard lå ikke for Find. Uden naturen eller mennesker for sig kunne han ikke forløse sin lyriske følsomhed og give den udtryk i et motiv, han kunne forelske sig i: en blomstrende syren, et ansigt eller et landskab af den slags, som gik lige ind hos den unge kunstanmelder Jørgensen. Det var dette samme lyriske element i malerens og digterens ellers så forskellige personligheder, der havde givet venskabet dybde.

Finds portræt fra venskabsårene af digteren med hat og pibe, der nu hænger i Johannes Jørgensens Hus i Svendborg, er et synligt minde. Endnu et glimt af venskabet findes i det sidste brev:

Vadstena 11.V. 1944. Kære Find. Ja, saa runder Du altsaa ogsaa „Kap 75“ – forhaabentlig for Dig, som det var for mig, et Kap det gode Haab! Af Hjærtet ønsker jeg Dig bliden Bør til Sejladsen fremover. Vi er vel de to sidste overlevende af Besætningen fra Skuden „Taarnet“ – for at blive i det maritime Billed (man er jo da Sømandssøn). Alle de andre gik fra Borde i en eller anden Havn en Gang for mange Aar siden. [...] For fem Aar siden kom jeg med Vers til din Fødselsdag – i Aar maa Du nøjes med disse simple Linjer Prosa. [...] Din gamle Ven Johannes Jørgensen.

Digtet fra Ludvig Finds 70-årsdag blev optaget i samlingen *Fyen og andre Digte* i 1948, som digteren Johannes Jørgensens påmindelse om den lanterne, der havde lyst i mørket fra *Taarnet* i 1893. Et halvt århundrede senere kunne man nemlig hilse en ny digtergeneration velkommen, der atter dyrkede kunstnerens privilegerede rolle som profet og tilværelsestolker og følte slægtskabet med symbolismens digtere og malere.

Litteraturhenvisninger

- Alkjær, Bo 2010: „Hamsun og Esman hos Nimb. Omkring nogle skitser af Ludvig Find – et bidrag til Knut Hamsuns portrætgalleri“ i: *Magasin fra det Kongelige Bibliotek*. 23, 3, s. 14-26.
- Bodelsen, Merete 1943: *Maleren Ludvig Find*. Det Hoffenbergske Etablissement.
- Claussen, Sophus 1894: „Florentinerbreve“ i: *Taarnet*, April-Maj, s. 18-30.
- Find, Ludvig 1941: „Et Par Erindringer“ i: *Kunstmuseets Aarsskrift*, s. 1-14.
- Frederiksen, Emil 1946: *Johannes Jørgensens Ungdom*. Gyldendal.
- Henningesen, Agnes 1943: *Letsindighedens Gave*. Gyldendal.
- 1945: *Byen Erobreret*. Gyldendal.
- Jørgensen, Johannes 1898: „Julelitteratur“ i: *Katholiken* 27. 18. Dec.
- 1916a: *Den røde Stjerne. Mit Livs Legende. Første Bog*. Gyldendal.
- 1916b: *Taarnet. Mit Livs Legende. Anden Bog*. Gyldendal.
- 1918: *Det usyrede Brød. Mit Livs Legende. Fjerde Bog*. Gyldendal.
- 1919: *Guds Kværn. Mit Livs Legende. Sjette Bog*. Gyldendal.
- 1928: *Over de valske Mile. Mit Livs Legende. Syvende Bog*. Gyldendal.
- 1949: *Mit Livs Legende I-II*. Gyldendal.
- Koch, Simon 1893: „Ludvig Find“ i: *Taarnet*, Oktober, s. 22-36.
- Larsen, Peter Nørsgaard (red.) 2000: *Sjælebilleder. Symbolismen i dansk og europæisk maleri 1870-1910*. Statens Museum for Kunst.
- Nielsen, Teresa 2010: „En ven for livet – Ludvig Find. Aspekter af Finds arbejde med den dekorative kunst“ i: Teresa Nielsen (red.): *Mogens Ballins værksted*. Vejen Kunstmuseums Forlag, s. 144-154.
- Schindler, Peter 1936: *Mogens Francesco Ballin*. Berlingske Forlag. (fotografisk optryk: Pauluskredsens Forlag 1971).

Breve og arkivalier

- Ludvig Finds efterladte papirer og breve: Det Kgl. Bibliotek. NKS 5210.
- Brev 1894 til Hans Chr. Christensen: Den Hirschsprungske Samling.
- Brev fra Find og fra Esther Bredholt til Johs. Jørgensen: Det Kgl. Bibliotek. Acc. 2006/24.
- Breve til Johan Rohde: Det Kgl. Bibliotek. Tilg. 392.
- Brev fra Karen Wiehe til Edvard Lehmann: Det Kgl. Bibliotek. Tilg. 205.
- Breve fra Johs. Jørgensen: Privateje.
- Politikens Honorarprotokol 1893: Det Kgl. Bibliotek. Acc. 1994/24.

VIA RICORDI – En antologi om Johannes Jørgensen
© 2012 Johannes Jørgensen Selskabet og forfatterne
Udgiver: Johannes Jørgensen Selskabet
Redaktion: Stig Holsting og Oluf Schönbeck
Grafisk tilrettelæggelse: Bo Alkjær
Omslagsfoto: Stig Holsting
Tryk: toptrykgrafisk, Gråsten
ISBN 978-87-993393-1-0

Bogen kan bestilles hos:
johs.jorgensenselskabet@gmail.com
Tlf.: 87580303